

Сергій Сітарський

Національна академія державного управління

УЧАСТЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ВРЕГУЛЮВАННІ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ

The article describes the process of legitimization of the government, which is directly related to the creation of relevant government institutions and the exercise of that jurisdiction in certain areas. The paper analyzes the political process of institutionalization of state power in Ukraine. Drawn conclusion that primary co-operation of his subjects takes place at the level of Ukrainian political nation, state institutes and political organizations, historical traditions, morally-legal norms, facilities of realization of political activity and political prognostication, political culture and mass medias. But the leading role of mediator in the mutual relations of citizen and state is carried out by the institutes of public society.

The major principles of relations between public authorities and civil society for the prevention of political conflicts were analyzed. It is marked that in the person of public organizations and motions civil society is able in good time to find out coming to a head political conflicts and initiate necessary political, legal and state changes and inculcate them.

Different approaches are considered in relation to overcoming of social tension, in particular way of expedient legislative initiatives. Another way is to develop a civil society that can not be the only generator of national interests but also to influence their implementation in such case citizens undertake part of responsibility for advancement of country, having the opportunity actively to influence on public authorities and occupying active public position.

Key words: society, social stability, political conflict, institutionalization, political process, civil society.

Постановка проблеми.

Процес легітимізації державної влади є конфліктним за своєю природою, оскільки практично ніколи увесь соціум не може дотримуватись однакових точок зору на якісні характеристики владних структур та персональних носіїв владних повноважень.

За своєю природою влада має системний характер, який відбивається у закономірностях розвитку об'єктно-суб'єктних та інтрасуб'єктних в кінцевому підсумку відносин панування та підпорядкування, що отримують інституційну форму під двоїстим тиском – “знизу” або “зверху”. Найкращим є варіант, коли сила цих двох векторів, які діють одночасно, стає однаковою, врівноваженою, збалансованою з огляду на розмір та якість політичного поля суспільства. Власне кажучи, система влади й виступає формою самозбагачення суспільного життя, яке варіюється у залежності від конкретно-історичного співвідношення політичної кон'юнктури, економічних реалій, культурних традицій та загальногромадського розуміння соціальної справедливості.

Процес інституалізації влади націлений на постійне приведення поточних завдань існуючих інститутів влади у відповідність до потреб суспільного загалу. Тому він ніколи не залишає створені на даний момент політичні інститути назавжди незмінними, бо це суперечить принципу розвитку усієї політичної системи і перспективам суспільного прогресу в цілому.

Аналіз останніх досліджень.

Понад двадцять років Україна перебуває в процесі складних і суперечливих перетворень, які супроводжуються підвищенням ступеню напруги й конфліктності в усіх сферах суспільного життя. Звичайно, конфлікти і кризи - цілком природне явище у суспільстві, що трансформується. Адже трансформація - це процесуальна, відкрита соціальна еволюція, тому її хід є «не запрограмованим, а конфліктним, амбівалентним і за своїми специфічними результатами непередбачуваним процесом змін»¹.

¹ Райсин, Р. (2003). Исследования трансформации: достижения научные проблемы и перспективы.

Повороты истории. *Постсоциалистические трансформации глазами немецких исследователей*, 2, 2.

Проте, як відомо, далеко не завжди і не всі конфлікти виконують функції оздоровлення суспільних відносин, вироблення нових ефективних норм і правил суспільної життєдіяльності. В контексті нашої теми ці попередні зауваження викликають закономірне питання: Чи можна вважати широку розповсюдженість і гостроту політичних конфліктів в Україні достатньо переконливим показником продовження її демократичного транзиту і запорукою його успішного завершення?

З наукової точки зору незворотній стан українського демократичного процесу переконливо не доведено. Більш того, навряд чи це можливо взагалі, якщо виходити з тези, що невизначеність є невід'ємною рисою перехідних станів суспільної еволюції. Але конфліктологічний погляд на трансформацію може багато в чому прояснити механізми розширення або звуження сфери невизначеності, оскільки «конфлікт як особливий тип соціальної взаємодії одвічно вбудований у соціальні та політичні процеси, являючи собою фактор динаміки й активного самовизначення діючих соціально-політичних суб'єктів». «Отже, конфліктологічний підхід щодо дослідження трансформації покликаний до життя суперечливістю її природи, посиленням кризових явищ та прагненням відшукати ті точки напруги, до яких збирається енергія змін та пошук нових альтернатив виходу із ситуації, що склалася»¹. Ряд російських дослідників (зокрема, А.Глухова, Л.Ніковська, Є.Степанов) наполягають на тому, що саме конфліктологічна парадигма дозволяє побачити своєрідність процесів демократизації та модернізації у пострадянських країнах, а сам конфлікт і його соціальне середовище як певну цілісність, в якій конфліктна взаємодія є одночасно і наслідком, і механізмом, і причиною змін, що відбуваються².

Під таким кутом проблеми суспільно-політичних трансформацій у вітчизняній політології не тільки серйозно не обговорювалися, а майже не ставилися. Попри те, що тема політичних конфліктів є досить популярною в сучасному науковому та публіцистичному дискурсі, багато авторів зачіпають її лише в межах своїх основних дослідницьких інтересів, так би мовити, по дотичній. Щоправда, окремі аспекти теоретичної конфліктології на тлі пострадянських трансформацій висвітлюються досить активно (передусім, це стосується етнополітичних та міжнародних конфліктів).

Здебільшого роботи вітчизняних науковців спираються на класичні постулати західної конфліктології, пряме застосування яких щодо українського сьогодення виявляється не надто коректним, не достатньо продуктивним. По-перше, тому що західні фахівці виходили з досвіду країн із сталим типом розвитку та намагалися опрацювати універсальні технології розв'язання будь-яких соціальних конфліктів з метою утримання суспільної рівноваги (до речі, у чималому переліку західних авторів з конфліктології немає жодного, хто б предметно і цілеспрямовано займався суто політичними конфліктами і проблемами їх врегулювання).

По-друге, методологічним підґрунтям західних концепцій слугував той або інший різновид структурно-функціонального аналізу (позитивний функціоналізм Л.Козера, теорія структурного насильства Й.Галтунга, структурно-динамічний аналіз конфліктів Л.Крісберга тощо), який, безумовно, є плідним щодо стабільних суспільних систем. Але чи можна цілком покладатися на нього «в умовах, коли події раптові, актори нетипові, ідентичності похитнулися, інститути не функціонують, підтримку неможливо прорахувати, вибір квапливий, а ризики неминучі й від них ніяк не можна застрахуватися ...»?³ По-третє, звичайні засоби й технології впливу на соціальні конфлікти виявляються малоприсадибними щодо політичного різновиду останніх. Теорія і практика політичних відносин засвідчує, що в більшості випадків вирішувати або «запобігати виникненню політичних конфліктів неможливо, недоцільно, а часом і небезпечно»⁴. Крім того, загальні практичні рекомендації щодо регулювання конфліктів, як правило, розраховані на їх «чисті типи». Проте в складному, динамічному процесі трансформацій існування моноконфлікту (однотипового конфлікту) – це скоріш виключення, ніж правило. Спостерігається проекція, взаємовплив,

¹ Ніковская, Л.И. (2006). Трансформация в России с точки зрения теории конфликта. *Социс*, 9, 79-85.

² Глухова, А.В. (2009). Российское общество перед модернизацией: конфликтологический анализ. *Полис*, 6, 105-118; Степанов, Е.И. (2000). *Конфликты в современной России (проблемы анализа и регулирования)*. Издательство УРСС; Ніковская, Л.И. (2006). Трансформация в России с точки зрения теории конфликта. *Социс*, 9, 79-85.

³ Karl, T., Shmytter, F. (2004). Democratization: concepts, postulates and hypotheses. Reflections on the applicability transitory paradigm in the study of post-communist transformation. *Полис*, 4, 7-27.

⁴ Чижова, О. (2006). Конфлікт як прояв прагматизму в сучасному суспільстві. *Політичний менеджмент*, 1, 118-127.

взаємнепроникнення певних конфліктів у інші, коли джерела (причини) та особливості одних конфліктів актуалізують конфліктну взаємодію в суміжних сферах відносин. Через це розгортаються так звані «складноутворені» (або «багатоскладові») конфлікти, які, на думку Л.Ніковської та В.Якімця, є атрибутом постсоціалістичної трансформації¹. Таким чином, сьогодні на часі розгорнуті системні дослідження щодо прояву конфліктів у політичному житті України та їх ролі у масштабних процесах суспільної трансформації. З іншого боку, сама ця специфіка, вочевидь, є наслідком своєрідного характеру пострадянських змін, які охоплюють усі без виключення сфери суспільних відносин відповідних країн і мають, до того ж, явні національні відмінності.

Виклад основного матеріалу.

У політичній та соціальній структурі суспільства конфлікти характеризуються рівнем, масштабами, гостротою, сферою виникнення тощо. Якби суспільства не містили внутрішньоконфліктні фактори, а суспільні відносини були б первісно гармонійними, то не виникала б потреба в створенні політичних інститутів суспільства, що виконують функції примушення і врегулювання конфліктів.

Об'єктивна логіка та хронологія розвитку системи влади обумовлює особливості відтворення доцільних на даний момент політичних інститутів та визначення політичних інтересів тієї чи іншої громади. Саме тут поєднуються науково-теоретичний та буденний підходи до оцінки суспільного буття, специфічне ставлення до історії, поточної ситуації та перспектив життєдіяльності людини і громадянина з точки зору окремого покоління.

Населення країни (як суспільство) утворює всеохоплюючу соціальну систему, а форма цієї системи являє собою розрізнення цієї конкретної системи й навколишнього світу². Соціальна стабільність – це стійкий стан суспільства як системи, що дозволяє йому ефективно функціонувати й розвиватися в умовах зовнішніх і внутрішніх впливів, зберігаючи свою структуру й самобутність. Така інтерпретація поняття соціальної стабільності ґрунтується на основі теорій Т.Парсонса і Н.Лумана³. Соціальна стабільність є основою державної безпеки, а її забезпечення – одним із найскладніших завдань сучасної держави, тому що за останні два століття держава значно розширила коло своїх обов'язків і повноважень стосовно суспільства, у той же час актуалізувалася висунута державі демократичним ладом вимога щодо «прозорості» її функціонування⁴.

Соціальна стабільність означає прогнозовані моделі поведінки особистості й суспільних груп, закономірний розвиток суспільства, а також основу й гарантії відчуття соціального комфорту для окремих громадян. Соціальна стабільність – термін порівняно новий, актуалізований у XIX-XX століттях, що пов'язано із процесами секуляризації, розвитком демократії й основних прав людини. Соціальна стабільність – це проблема індустріального й постіндустріального, тобто сучасного суспільства⁵. Сучасне суспільство не тільки величезне за обсягом, але й неоднорідне. Соціальні групи, утворені громадянами держави, мають різні цінності й інтереси, що ускладнює їхню взаємодію. У XX столітті, в ході розвитку інституту прав людини, легалізовано цілу сукупність інтересів, які раніше визнавалися аморальними й протиправними.

Якщо розглядати суспільство як систему, це означає, що система ускладнюється, а разом з тим ускладнюється, стає комплексно орієнтованим управління нею, тобто населенням держави⁶. Число легальних інтересів соціальних систем (суспільних груп) продовжує зростати. Ці процеси ускладнюють завдання держави, висунуте Г.Еллінеком – дотримуватись «індивідуальних, національних і загальнолюдських солідарних інтересів у напрямку прогресивного розвитку суспільства». Держава, приймаючи закони й управляючи суспільством, повинна зважати на

¹ Якімець, В.Н., Ніковская, Л.И. (2005). Сложно-составные конфликты - атрибут постсоциалистической трансформации. *Социс*, 8, 77-90.

² Луман, Н. (2004). *Общество как социальная система*. Москва: Логос.

³ Луман, Н. (2004). *Общество как социальная система*. Москва: Логос; Шпакова, Р.П. (2003). *Немецкая социология*. Санкт-Петербург: Наука; Парсонс, Т. (2002). *О структуре социального действия*. Москва: Академический проект, 2-е издание; Kaesler, D. (2002). *Von Talcott Parsons bis Pierre Bourdieu, Klassiker der Soziologie*. 2 Band. München: C.H. Beck.

⁴ Cipeliuss, R. (1998). *Vispārējā mācība par valsti*, Rīga: AGB.

⁵ Mannheim, K. (1958). *Mensch und Gesellschaft im Zeitalter des Umbaus*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

⁶ Weinberger, O. (1994). *Realismus und Systemtheorie in der Jurisprudenz*. Berlin: Duncker und Humboldt, 10 – 17.

матеріальні, національні, релігійні й етичні інтереси членів суспільства¹. Але суспільство користується свободою, гарантованою правами людини, і стає усе більше роздробленим: мультинаціональним, мультикультурним, тобто динамічно змінюються і множаться культурні еталони (системи ідей і вірувань, системи експресивних символів і системи ціннісних орієнтацій)². Цей процес впливає і на загальні цінності, й на систему координат особистості.

Накопичений історичний досвід переконливо свідчить, що держава не може адекватно повною мірою відобразити інтереси суспільства, тоді як громадянське суспільство в особі самодіяльних громадських організацій, рухів тощо здатне своєчасно виявляти назрілі потреби, ініціювати необхідні політичні, правові та інші зміни, боротися за них. Це особливо важливо з огляду на те, що зміни у відносинах власності, системі ідеологічних та політичних координат розвитку українського суспільства, соціально-статусні зміни суттєво впливають і на фундаментальні критерії та установки соціального самовизначення людей³.

Суть становлення громадянського суспільства в контексті інституалізації влади взагалі та її окремих елементів зокрема полягає в гармонізації відносин «громадянин – суспільство – держава» в напрямку забезпечення рівнобічності цього трикутника та рівноправності суб'єктів політики. Громадянське суспільство теоретично й практично неможливе без взаємодії з соціальною, правовою державою з приводу і з метою всебічного розвитку людини. Вони немислимі одне без одного, оскільки громадянське суспільство стає повноцінним тоді, коли держава набуває ознак соціальності та правового характеру⁴.

Історія засвідчила, що держава, (тим більше наддержава), створені за рахунок утиску громадянських прав і свобод людини, ніколи не стануть життєздатними на більш-менш тривалу перспективу, бо, деформуючи ці права і свободи, вони одночасно звужують основу своєї легітимності. Перевищення інститутами влади своїх повноважень завжди тягнуло за собою дефіцит громадянськості та, в кінцевому підсумку, приниження гідності людини. За цим, як правило слідувала радикальна або часткова перебудова владних інститутів.

Аналізуючи політичний процес інституалізації влади в Україні, маємо зробити висновок, що первинна взаємодія його суб'єктів відбувається на рівні української політичної нації, державних інститутів та політичних організацій, історичних традицій, морально-правових норм, засобів здійснення політичної діяльності та політичного прогнозування, політичної культури і засобів масової інформації. Але провідну роль, роль посередника у взаєминах громадянина та держави виконують інститути громадянського суспільства, зокрема, громадські організації. Вони є добровільними об'єднаннями громадян, створеними заради досягнення колективних інтересів або суспільно значущих цілей і навіть здатними за певних умов перетворюватися у партії⁵.

Державну незалежність Україна здобула під гаслами прискороного руху до громадянського суспільства, соціальності та права. Разом з тим, формальне здобуття такої незалежності у 1991 році хоча й послужило могутнім стимулом для розвитку громадянських інститутів, проте під впливом ейфоричного бажання масової свідомості якнайшвидше покінчити з тоталітаризмом і безболісно увійти у прекрасну майбутність затьмарило необхідність синхронізації інституційних процесів у громадянській та владній сферах.

Здобуття незалежності з самого початку відкрило Україні два шляхи інституціонального розвитку, і обидва, як це не дивно, не мають непримирених суперечностей з конституційними нормами. Перший – радикально й швидко змінити старий суспільно-політичний устрій. Другий – частково модифікувати його. Вибір залежав від того, хто очолить реалізацію переваг незалежності – інститути громадянського суспільства або ж бюрократичний апарат. На відміну від успадкованих, неповноцінних своєю одержавленістю інститутів громадянського суспільства, партгоспбюрократія зустріла незалежність політико-юридично готовою, здатною до утримання влади під ринковими гаслами позаправовими методами (відомчі інструкції, підзаконні акти, “телефонне право” тощо).

¹ Zippelius, R. (1997). *Das Wesen des Rechts. Eine Einführung in die Rechtsphilosophie*. München: Beck.

² Парсонс, Т. (2002). *О структуре социального действия*. Москва: Академический проект, 2-е издание.

³ Ситник, Г.П., Олуйко, В., Вавренчук, М.П. (2007). *Національна безпека України: теорія і практика: навчальний посібник*. Київ: «Кондор».

⁴ Левенець, Ю.А. (2006). *Держава у просторі громадського суспільства*. Київ: Освітня книга.

⁵ Манжола, П.Н., Опалько, Ю.В. (2006). Ключові інститути громадянського суспільства в виборчому процесі. *Стратегічна панорама*, 2, 58-63.

Отже, “процес пішов” переважно другим шляхом, хоча й елементи першого в ньому теж зустрічаються.

Виходячи з подій революції гідності 2014 року, сучасне громадянське суспільство, розвиваючи свої інститути у боротьбі з найгіршими апаратними традиціями та олігархічними новоутвореннями, в тому числі й з модифікованими за більш ніж двадцять років незалежності деформованими владними відносинами, буде змушене ще тривалий час спиратися не стільки на власну основу, скільки на державну та політичну.

Інституалізація влади в напрямку введення демократичних інститутів і норм, розширення прав і свобод громадян, переведення обмежених реформ у глибокі та дієві, в результаті чого до влади приходять і закріплюються справді реформаторські сили – складає головний зміст політичного переходу від авторитаризму до демократії. У цьому важливому процесі простежуються, як правило, свої етапи: проведення реформ у рамках існуючого режиму, чому останній вже не в силах перешкоджати, та здійснення реформ, що безпосередньо руйнують авторитарний режим. Між цими етапами можливі виникнення політичних конфліктів, сплески політичної кризи, аж до відкритих масових виступів великих соціальних груп проти старих політичних інститутів. Усе це останнім часом спостерігається в Україні.

В якості засобу життєзабезпечення громадянського суспільства інститути влади зобов'язані законодавчо закріпити права і свободи людини в інституційних рамках для проведення періодичних, вільних і справедливих виборів, а також ініціювати та супроводжувати інституційні кроки для безумовного дотримання принципів демократії¹.

У будь-якому вигляді громадянське суспільство виступає як інституалізована система договірному процесу між різними соціальними групами за допомогою уповноважених ними політичних представників при владі на стадіях елітарних, колективних переговорів та переговорів із залученням широких верств населення. Якість переговорів завжди матиме діапазон від мирних (еволюційних, яка, щоправда, іноді підміняється стагнацією – Україна до 2004 року) аж до конфліктних (революційних – Україна 2004-05 та 2013-14 років). Але в обох випадках – людиноцентричному та владоцентричному – цілком природним є обопільне намагання громадян та посадовців досягти злагоди з огляду на час, обставини та простір і можливість влади отримати легітимність завдяки рамковим угодам з інститутами громадянського суспільства.

Парадокс взаємодії владних структур та громадських організацій в Україні полягає у тім, що інтереси інтегрованих груп впливу на владу (бюрократів, громадських активістів, бізнесменів), як і на громадські організації, повинні були зіткнутися навіть не тому, що вони різні, а тому, що вони однакові. Адже саме більшість їхніх представників однакові у своєму намаганні підпорядкувати окремі владні структури, однак із залученням впливових, відносно незалежних та масових громадських організацій. Ці групи “по-радянські” однаково рвуться до монополії на ресурси влади й поки що не готові ні з ким ділитися, співробітничати, координувати інтереси. Отже, важливо не те, що протилежні сили стоять на різних позиціях, а те, що вони намагаються монополізувати владу за приблизно однаковими організаційними схемами.

Звісно, це сприяє встановленню монополії на ресурси влади, хоча б тимчасової, та, відповідно, заважає цивілізованому її розподілу в інтересах загалу громадян, налагодженню системи співробітництва та координації в межах всього громадянського суспільства. У будь-якому випадку партії виступають в ролі посередників у взаємодії між суспільством та владними структурами і державою в цілому. Будучи результатом громадської активності, вони окреслюють окремий сегмент громадянського суспільства, в межах якого узгоджуються специфічні інтереси певних груп та інтереси усієї громади. Одночасно, двоїстість ролі партій полягає у тім, що у своїй зрілій, інституалізованій формі вони вже частково виходять з громадянського суспільства на рівень політичної системи та беруть участь у здійсненні влади².

Україна не є винятком із здобутого світовим досвідом правила демократичної інституалізації, коли громадська активність на сучасному етапі все більше потребує розширеної через партії політичної участі як на рівні повсякденної життєдіяльності людини, так і на рівні представництва у системі влади. Саме на цьому полі партії виконують унікальну роль як громадські об'єднання,

¹ Концепція співпраці між державною та громадянським суспільством (2013). *Офіційний сайт Міністерства юстиції України*. <<http://www.minjust.gov.ua/?do=d&did=7544&sid=discuss>> (2014, січень,4).

² Дюверже, М. (2002). *Политические партии*. Москва: Академический проект.

покликані доступними їм, конституційними засобами захищати права та свободи, специфічні інтереси певних соціальних спільнот. Це відбувається в процесі досягнення владою належної громадської підтримки задля встановлення нових або принципового оновлення старих економічних та соціально-політичних відносин. На відміну від інших організацій (профспілок, релігійних, молодіжних, жіночих, екологічних, антивоєнних тощо), що відстоюють інтереси більш “тонких” соціальних прошарків населення за допомогою впливу на відповідні владні органи, партії акцентовані на боротьбі за владу парламентським або позапарламентським, еволюційним, стагнаційним або революційним шляхами.

Існують різні підходи до подолання соціальної напруженості, в тому числі шлях реформування на законодавчому рівні (згори). В такому випадку існує загроза перетворення процесу реформації на вживання заходів, «що мають характер аварійної допомоги»¹. Інший шлях полягає в розвитку громадянського суспільства, яке може стати не лише генератором національних інтересів, а й реально впливати на їх реалізацію. В такому випадку громадяни беруть на себе частину відповідальності за поступ країни, маючи змогу активно впливати на органи державної влади та займаючи активну громадянську позицію. Гіпотетично це дозволяє уникнути фальсифікації національних інтересів (які повинні базуватися на національних цінностях), їх підміни вузькопартійними, а часто і клановими².

Досвід європейських країн свідчить, що соціальні інститути мають передувати формуванню політичних³. Громадяни, артикулюючи свої вимоги, активізують соціальну взаємодію в трикутнику “влада – політичні партії – суспільство”. Політичні партії з метою налагодження тісних вертикальних зв’язків між групами інтересів у суспільстві та владою повинні активно залучати досвід громадських організацій і тісно взаємодіяти з ними. На жаль, залучення населення до громадських організацій, за різними даними, не перевищує 4%. Це свідчить, що громадянське суспільство в Україні перебуває у зародковому стані, оскільки держава має більше можливостей впливати на людину, ніж навпаки⁴. В цьому випадку роль політичних партій полягає в необхідності переконати громадян у можливості реалізувати свій потенціал без допомоги держави⁵, беручи активну участь у громадському житті. Для цього існує правове підґрунтя, яке характеризується більше декларативністю⁶, ніж реальними важелями впливу і наявністю чітких механізмів взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Існує ряд сфер, у яких громадянське суспільство може відіграти важливу роль: залучення громадян до активної участі у місцевому самоврядуванні та сфері державного управління; залучення бізнесу та громадян до розробки та реалізації управлінських рішень, що передбачається стандартами ЄС тощо⁷. Важливість цього аспекту обумовлена тим, що сьогодні євроінтеграція є одним з головних пріоритетів зовнішньої політики держави, відмова від якої може становити загрозу національній безпеці⁸. Громадянські організації сформувалися безпосередньо для відображення певних соціальних інтересів, що виникли в процесі життєдіяльності громади. Тому вони найбільш реально і повно відбивають потреби й очікування спільноти.

Свобода, що не виборена безпосередньо поколінням, яке її одержало, не завжди може бути адекватно ним оцінена та використана. Таке покоління часто не знає ні її справжньої цінності, ні як нею скористатися. Подібна ситуація склалася в Україні, де ще не створена соціальна база

¹ Піщуліна, О.М. (2006). Шлях до довгострокової соціальної стратегії: на перехресті вибору. *Стратегічні пріоритети*, 1, 111-117.

² Горбулін, В.П. (2005). Пріоритетність національних інтересів у світлі стратегії національної безпеки України, *Стратегічна панорама*, 3, 11-18.

³ Андрусів, В.В. (2006). Інституційний інтерес: виникнення та стратегічне значення. *Стратегічні пріоритети*, 1, 18-26.

⁴ Мазур, О.Є. (2006). Інституції громадянського суспільства як фактор в модернізації виборчої системи. *Політичний менеджмент*, 5, 53-66.

⁵ Томенко, М. (2007). Україна буде успішно лише як країна політично та економічно незалежного народу. *Віче*, 1, 25-26.

⁶ Рева, С. (2006). Участь громадськості у процесі формування та реалізації державної політики. *Політичний менеджмент*, 5 (20), 67-73.

⁷ Мітряєва, С.І., Лендьял, М.О. (2006). Європейська модель залучення громадян як інструмент планування та управління розвитком регіону. *Стратегічні пріоритети*, 1, 159-166.

⁸ Корнієвський, О.А., Терешко, С.В. (2006). Європейський союз та Україна: перспективи та можливості співпраці у сфері безпеки. *Стратегічна панорама*, 1, 60-62.

громадянського суспільства, оскільки відсутній зрілий середній клас. Навіть створені на сьогодні демократичні інститути та процедури значною мірою носять формальний характер.

Таким чином формування громадянського суспільства, як зазначає Г.Ситник, можна розглядати як одну з передумов забезпечення національної безпеки України. Водночас, коли Україна переживає перехід від тоталітарного до демократичного суспільства, практична реалізація цього завдання, на жаль, поки що знаходиться на неналежному рівні, на що звертає увагу багато дослідників¹.

Маючи тісний зв'язок з різними інститутами громадянського суспільства, політичні партії повинні синтезувати та відобразити в програмних документах реальні вимоги й потреби громадян, запропонувати шляхи їх вирішення. Оскільки політичні партії сьогодні є фактично головними учасниками політичного процесу, наділеними значними повноваженнями, вони здатні ефективно впливати на державну владу в цілому та на сектор безпеки, зокрема. Участь політичних партій у державній політиці здійснюється через їхню парламентську діяльність, а правовідносини між партіями та Верховною Радою України відбуваються через парламентські фракції.

В особі громадських організацій і рухів громадянське суспільство здатне своєчасно виявляти назрілі політичні конфлікти та ініціювати необхідні політичні, правові та державні зміни і впроваджувати їх. Забезпечення прав і свобод людини в умовах громадянського суспільства, як вважає Г.Ситник², означатиме, що Україна отримала шанс подолання неупорядкованих відносин між індивідом і суспільством, індивідом і державою, суспільством і державою шляхом встановлення і суворого дотримання законів, які регулюють поведінку всіх без виключення громадян країни.

Не сприяє виходу з політичного конфлікту громадянське суспільство, яке змушене зупиняти негативні дії влади, не опікуючись стратегічними перспективами країни. Виходу з тривалого політичного конфлікту потрібно вчитися. Для цього необхідно аналізувати ситуацію, звертатися до досвіду інших країн, використовувати накопичені знання політичної науки.

Висновки

Демократія є своєрідним антиподом тоталітарного режиму. Вона (в ідеалі) характеризується контролем громадянського суспільства над політичною владою, її базові принципи включають юридичне й інституційне визнання верховної влади народу, періодичну виборність органів влади, рівність прав громадян на участь в управлінні суспільством, безумовне дотримання всіх прав і свобод особи тощо. При цьому демократія не є бездоганним інструментом вирішення політичних конфліктів. Вона має свої проблеми.

Українське суспільство відбиває всі риси «перехідного» типу від тоталітаризму до демократії: слабкість громадянського суспільства за наявності конституційно визначених демократичних інститутів. Звідси конфронтаційний характер сьогоднішніх політичних конфліктів, їх хаотичність, нестійкість, невідпрацьованість демократичних процедур врегулювання та вирішення. Подолання цих особливостей наявної конфліктності є актуальним завданням як політичної еліти, так і суспільства в цілому.

Перспективи подальших досліджень

Досліджуючи процес участі громадянського суспільства у врегулюванні політичних конфліктів видно, що держава не може адекватно повною мірою відображати інтереси суспільства, однак громадянське суспільство в особі громадських організацій, рухів тощо здатне своєчасно виявляти назрілі потреби, ініціювати необхідні зміни і боротися за них. Тому необхідно розробляти детальний алгоритм співпраці та спільних дій, спрямованих на реагування загрозам суспільно-політичній безпеці, які породжуються політичними конфліктами.

References

1. Andrusiv, V.V. (2006). Institutcijnij interes: viniknennja ta strategichne znachennja. *Strategichni prioriteti*, 1, 18-26.
2. Chizhova, O. (2006). Konflikt jak projav pragmatizmu v suchasnomu suspil'stvi. *Politichnij menedzhment*, 1, 118-127.
3. Cipeliuss, R. (1998). *Vispārējā mācība par valsti*, Rīga: AGB.

¹ Ситник, Г.П., Олуйко, В., Вавренчук, М.П. (2007). Національна безпека України: теорія і практика: навчальний посібник. Київ: «Кондор».

² Ситник, Г.П., Олуйко, В., Вавренчук, М.П. (2007). Національна безпека України: теорія і практика: навчальний посібник. Київ: «Кондор».

4. Djuverzhe, M. (2002). *Politicheskie partii*. Moskva: Akademicheskij proekt.
5. Glukhova, A.V. (2009). Rossijskoe obshchestvo pered modernizaciej: konfliktologicheskij analiz. *Polis*, 6, 105-118.
6. Gorbulin, V.P. (2005). Prioritetnist' nacional'nikh interesiv u svitli strategii nacional'noi bezpeki Ukraini. *Strategichna panorama*, 3, 11-18.
7. Jakimec, V.N., Nikovskaja, L.I. (2005). Slozhno-sostavnye konflikty - atribut postsocialisticheskoi transformacii. *Socis*, 8, 77-90.
8. Kaesler, D. (2002). *Von Talcott Parsons bis Pierre Bourdieu, Klassiker der Soziologie. 2 Band*. München: C.H. Beck.
9. Karl, T., Shmytter, F. (2004). Democratization: concepts, postulates and hypotheses. Reflections on the applicability transitological paradigm in the study of post-communist transformation. *Polis*, 4, 7-27.
10. Koncepcija spivpraci mizh derzhavnoju ta gromadjans'kim suspil'stvom (2013). *Oficijnij sajt Ministerstva justicii Ukraini*. <<http://www.minjust.gov.ua/?do=d&did=7544&sid=discuss>> (2014, sichen',4).
11. Kornijevs'kij, O.A., Tereshko, S.V. (2006). Jevropejs'kij sojuz ta Ukraina: perspektivi ta mozhlivosti spivpraci u sferi bezpeki. *Strategichna panorama*, 1, 60-62.
12. Levenec', JU.A. (2006). *Derzhava u prostori gromads'kogo suspil'stva*. Kiiv: Osvitnja kniga.
13. Luman, N. (2004). *Obshchestvo kak social'naja sistema*. Moskva: Logos.
14. Mannheim, K. (1958). *Mensch und Gesellschaft im Zeitalter des Umbaus*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
15. Manzhola, P.N., Opal'ko, JU.V. (2006). Ključovi instituti gromadjans'kogo suspil'stva v viborchoju procesi. *Strategichna panorama*, 2, 58-63.
16. Mazur, O.Je. (2006). Institucii gromadjans'kogo suspil'stva jak faktor v modernizacii viborchoi sistemi. *Politichnij menedzhment*, 5, 53-66.
17. Mitrjajeva, S.I., Lend'jel, M.O. (2006). Jevropejs'ka model' zaluchennja gromadjan jak instrument planuvannja ta upravlinnja rozvitkom regionu. *Strategichni prioriteti*, 1, 159-166.
18. Nikovskaja, L.I. (2006). Transformacija v Rossii s točki zrenija teorii konflikta. *Socis*, 9, 79-85.
19. Parsons, T. (2002). *O strukture social'nogo dejstvija*. Moskva: Akademicheskij proekt, 2-e izdanje.
20. Pishchulina, O.M. (2006). Shljakh do dovgostrokovoi social'noi strategii: na perekhresti viboru. *Strategichni prioriteti*, 1, 111-117.
21. Rajsin, R. (2003). Issledovanija transformacii: dostizhenija nauchnye problemy i perspektivy. *Povoroty istorii. Postsocialisticheskie transformacii glazami nemeckikh issledovatelej*, 2, 2.
22. Reva, S. (2006). Uchast' gromads'kosti u procesi formuvannja ta realizacii derzhavnoi politiki. *Politichnij menedzhment*, 5 (20), 67-73.
23. Shpakova, R.P. (2003). *Nemeckaja sociologija*. Sankt-Peterburg: Nauka.
24. Sitnik, G.P., Olujko, V., Vavrenchuk, M.P. (2007). Nacional'na bezpeka Ukraini: teorija i praktika: *navchal'nij posibnik*. Kiiv: «Kondor».
25. Stepanov, E.I. (2000). *Konflikty v sovremennoj Rossii (problemy analiza i regulirovanija)*. Izdatel'stvo URSS.
26. Tomenko, M. (2007). Ukraina bude uspishnoju lishe jak kraina politichno ta ekonomichno nezalezhnogo narodu. *Viche*, 1, 25-26.
27. Weinberger, O. (1994). *Realismus und Systemtheorie in der Jurisprudenz*. Berlin: Duncker und Humbolt, 10 – 17.
28. Zippelius, R. (1997). *Das Wesen des Rechts. Eine Einführung in die Rechtsphilosophie*. München: Beck.